

Brno v časech reálného socialismu

Takzvaná normalizace je dodnes rozporuplně hodnocenou historickou epochou. Na jedné straně pohodlný a klidný život v relativním dostatku, na druhé vláda státostrany, pronásledování politických oponentů, vykřičená propaganda a ekonomický i morální úpadek. To vše se týkalo také Brna, po jehož tehdejšímu centru nabízíme krátkou procházku

AUTOR Alexandr Brummer

1

PRŮVOD MĚSTEM

Na fotografii prochází smuteční průvod ulicí 9. května (dnešní Rašínova). Poslední rozloučení s Emanuelem Baršou, zesnulým vedoucím tajemníkem městského výboru KSČ a jednou z předních tváří normalizace v Brně, proběhlo 9. dubna 1971 ve velkém stylu. Rakev byla vystavena v síni Muzea dělnického hnutí na náměstí Rudé armády, odkud průvod pokračoval přes centrum města až na Ústřední hřbitov. Barša zodpovídal za provedení stranické čistky v městské organizaci, která měla po událostech roku 1968 „obnovit pořádek“ v KSČ a během níž partaj v Brně dobrovolně či proti své vůli opustila asi třetina z přibližně 50 000 členů.

DŮM KOMUNISTŮ

Bílý dům sloužil jako sídlo městského výboru KSČ od 9. listopadu 1976, kdy jej místní komunisté přesně na výročí Velké říjnové socialistické revoluce převzali do užívání. O sedm let později před ním stanula nová dominanta Žerotínova náměstí, bronzová socha Klementa Gottwalda, pod jehož symbolickým vedením měli funkcionáři pracovat.

2

NEPOVEDENÉ DÍLO

Nepříliš zdařilá socha novináře, politika a čelného představitele dělnického hnutí Josefa Hybeše (1850–1921), který proslul mimořádným sociálním cítěním, skromností i idealismem, byla odhalena 3. listopadu 1988 v lužáneckém parku. Proti realizaci vystupovala rodící se brněnská občanská společnost: lidem kromě nízké umělecké kvality vadila likvidace části zeleně v příslušném úseku parku a také její monstróznost, která charakteru „maršála chudých“ skutečně příliš neodpovídala. V roce 1990 byla socha odstraněna.

PLNÉ ŠPÍNY

Pohled do Josefské ulice nabízí typický ob-
rázek z historického centra Brna osmdesátých let. Na opravy historických fasád vedení města nemělo finance, a nebyly ani jeho prioritou, protože prostředky primárně směřovalo na výstavbu infrastruktury a sídlišť. Srdce Brna tak bylo šedivé, špinavé a zubožené, mnoho domů zůstávalo opuštěných a vybydlených, na řadě míst vznikaly spontánně skládky. Velkou popelnici připomínala třeba i nefunkční kašna Parnas na Zelném trhu. Zásadní dílo vrcholného baroka prodejci po několik let používali jako nádrž na vánoční kapry.

Nefunkční barokní kašnu Parnas na Zelném trhu **používali prodejci jako nádrž na vánoční kapry**

SYMBOL PŘÁTELSTVÍ

Sousoší *Komunisté* od prominentního režimního sochaře Miloše Axmanna vyrostlo na místě, kde do roku 1945 stával Německý dům, kulturní centrum brněnských Němců. Snímek pochází ze slavnostního předá-

ní sousoší Brňanům 12. prosince 1973 v den třicátého výročí podpisu Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci se Sovětským svazem. Odhalení provedl člen ÚV KSČ a místopředseda České národní rady Oldřich Voleník. Tři pískovcové postavy v nadživotní velikosti – dělník–slévač, vědec štěpící atom a žena s modelem sputniku – měly v budovatelském duchu symbolizovat ideje kooperace a vědeckotechnického pokroku.

5

HISTORICKÁ ČESTA DĚLNÍKŮ

V Místodržitelském paláci na náměstí Rudé armády sídlilo Muzeum dělnického hnutí, jehož účel spočíval v „osvětlování historické cesty dělnické třídy a její strany ve významném revolučním kraji“, na starost mělo také Rodný domek Klementa Gottwalda v Dědicích a Světničku Klementa Gottwalda v Rousínově. V letech reálného socialismu zde lidé mohli navštívit například výstavy *Republiku si rozvracet nedáme* o událostech 1968–1969, *Odkaz Klementa Gottwalda* nebo *Jsme předvoj nového života* k šedesátiletému výročí vzniku KSČ. Výzdoba před budovou na fotografii z roku 1985 odkazuje k nadcházejícím každoročním mírovým slavnostem.

6

DO MYŠÍ DÍRY

Fotografie pořízená 30. srpna 1985 zachycuje vedoucího tajemníka městského výboru KSČ Karla Urbánka (uprostřed) při slavnostním otevření podchodu

před Hlavním nádražím, který je mezi obyvateli známý jako Myší díra. Urbánek, rodák z Bojkovic a původním povoláním výpravčí na železnici, se na konci osmdesátých let stal členem předsednictva ÚV KSČ, a později dokonce posledním generálním tajemníkem, když ve funkci 24. listopadu 1989 vystřídal Miloše Jakeše.

7

5

SVÁTEK PRÁCE

Mezi nejpečlivěji režírované svátky patřily každoroční oslavy Prvního máje, provázené slavnostním průvodem plným transparentů, mávátek, balonků, alegorických vozů a uniforem. Organizované průvody, kterých se dobrovolně nebo z donucení účastnily desetitisíce obyvatel Brna, měly vytvářet dojem jednoty a oddanosti komunistické vládě. Snímek zachycuje zaměstnance brněnské Zbrojovky v roce 1988, nebo 1989, jak procházejí přes náměstí Rudé armády (dnešní Moravské náměstí).

provoz Prioru zajišťovalo

**PŘES 800
ZAMĚSTNANCŮ**

OSUDNÝ PROPAD

Na Pekařské ulici se 15. února 1976 propadl povrch pod tramvajovým ostrůvkem, což se stalo osudným Marii Bartošové, která zmizela v proudu vody a bahna. Pod místem vedlo potrubí z 19. století, jež prasklo, a několik dnů z něj tryskala voda – poté, co vymlela kráter, došlo k propadu na povrchu. Podle informací z dobového tisku vodo hospodáři o úniku věděli, ale nedokázali jej lokalizovat. Vyloučit však nelze ani verzi, podle níž za propadem stál pro období reálného socialismu typický šlendrián a unikající vodou se nikdo příliš neznepekovoal. Ostatky Marie Bartošové byly objeveny až o třicet let později.

8

9

RÁJ NÁKUPŮ

Předvánoční fronta u pokladny v obchodním domě Prior ve čtvrti Trnitá, který měl od svého otevření na konci listopadu 1984 pomáhat naplňovat nenaplněné (a v podmínkách reálném socialismu nenaplnitelné) konzumní touhy Brňanek a Brňanů. Prodejní plocha čítala celkem 9 100 metrů čtverečních a provoz zajišťovalo

více než osm set zaměstnanců a především zaměstnankyň. Na třech podlažích se prodávalo vše kromě nábytku. Prior nabízel i restauraci nebo řadu nejrůznějších služeb, od kadeřnictví po lemování koberců či dárkové balení potravin.

» Jak Brno a jeho obyvatelé prožívali léta husákovského bezčasu? Nově vydaná publikace *Brno normalizační. Průvodce městem v letech 1970 až 1989* s texty Michala Konečného a Alexandra Brummera provádí čtenáře po známých i zapomenutých místech, stejně jako po nejpodstatnějších fenoménech reálnosocialistického Brna.

10

KAŽDODENNÍ SHON

Restaurace a bufet Sputnik v novo-barokním paláci na křižení dnešních ulic Česká, Středová a Veselá se brzy po svém otevření v roce 1959 stala ikonou tehdejší brněnské každodennosti. Zpočátku měl podnik dobrou úroveň, ale od sedmdesátých let začal postupně ztrácet na kráse; objevily se masné tácy, hliníkové příbory, fronty a také nechvalně proslulí „dojíždáci“. Fotografie centra tehdejšího Brna, v němž se soustředila většina prodejních kapacit, dobře dokládá shon, který zde tradičně panoval. Lidé museli nedostatkové zboží namísto nakupování komplikovaně a zdlouhavě „shánět“ – k jeho získání totiž byly třeba nejen peníze, ale také ty správné známosti.

PROPAGACE REŽIMU

Ke koloritu reálného socialismu neodmyslitelně patřila „názorná agitace“. Velké poutače na náměstí Svobody propagovaly nejrůznější sjezdy, pětiletky či významná výročí, to vše v duchu oslavy budování socialistické budoucnosti. Podobu slavnostních kulís a celkovou dramaturgii měl na starosti pověřený tajemník městského výboru strany.

11

11

REPUBLIKU SI ROZVRACET NEDÁME!

K příslušníkům Lidových milic shromážděným na náměstí Svobody 24. února 1989 během oslav výročí Vítězného února z tribuny promluvil vedoucí tajemník městského výboru KSČ Pavel Pilný: „Ne, není pochyb o tom, kde a na čí straně

Lidové milice a ozbrojené složky stojí. To ať vezmou na vědomí také naši vnitřní i zahraniční nepřátelé, kteří se především od srpna minulého roku snaží narušovat klid a pořádek v naší zemi. Na jejich adresu připomínáme, že nastoupený proces nezvratitelných změn, nevyhnutelná přestavba všech sfér života společnosti, úzce spojená s demokratizačním procesem sleduje rozhodně posílení a nikoliv ústup ze socialistických pozic. Ty jsme připraveni společně hájit. I v dnešní době má trvalou platnost Gottwaldovo heslo „Republiku si rozvracet nedáme!“

PROTI ŽIDOVSKÉ MINULOSTI

Oficiální postoj československých komunistů k Izraeli, a tudíž i všemu židovskému byl ze zřejmých mezinárodněpolitických důvodů negativní. Místa židovské paměti měla postupně mizet, a právě tento osud potkal i brněnskou Novou synagogu, která na Ponávce stála od roku 1906. Dopadla stejně jako ty v Brtnici, Boskovicích, Táboře či Příbrami, k jejichž zbourání došlo ve druhé polovině osmdesátých let. K zemi šla začátkem roku 1986.

12